

References

1. Blozva L. M. Revolucija sensoryh tehnologij ta i'h vplyv na preobrazhennja ljuds'koi' pryrody / L. M. Blozva // «Gileja: naukovyj visnyk»: Zbirnyk naukovyh prac'. – K., 2015. – Vyp.101 (10). – S.258.
2. Devterov I. V. Virtual'nist' masovogo suspil'stva / I. V. Devterov // Mul'tiversum. – 2011. – Vyp.2 (100). – S.23–32.
3. Ignatko V. S. Bezmezhnist' «zhyttjevogo prostoru» ljudyny epohy informacijnoi' revoljucii' / V. S. Ignatko // «Gileja: naukovyj visnyk»: Zbirnyk naukovyh prac'. – K., 2015. – Vyp.101 (10). – S.286.
4. Minjajlo V. S. Filosofov'ski aspekty modeljuvannja ta prognozuvannja rozvytku kiberprostoru jak novoi' social'noi' real'nosti / V. S. Minjajlo // «Gileja: naukovyj visnyk»: Zbirnyk naukovyh prac'. – K., 2015. – Vyp.101 (10). – S.271–272.
5. Moskalyk G. F. Filosofov'ska paradigma modernizacii' osvity v umovah informacijno-komunikativnogo seredovyssha: monografija / G. F. Moskalyk. – Kremenčuk: Vydavnytstvo «Hrystyjans'ka Zorja», 2014.
6. Homa O. Filosofiga na mezhi / Oleg Homa // Filosofov'ska dumka. – 2015. – №6. – S.6, 8–9.
7. Jasna I. Gumanitarna osvita v Ukraїni: mizh sovjets'kym spadkom i cyvilizovanym majbutnim [Elektronnyj resurs] / I. Jasna, V. Kebuladze // Osvitnja polityka: portal gromads'kyh ekspertiv. – 2015.
8. Jasna I. Pro filosofiju [Elektronnyj resurs] / I. Jasna, O. Homa // Osvitnja polityka: portal gromads'kyh ekspertiv. – 2015. – Rezhym dostupu: <http://education-ua.org/ua>
9. Jasna I. Filosofiga v osvint'omu prostori: potencial liceju [Elektronnyj resurs] / I. Jasna, S. Prolejev // Osvitnja polityka: portal gromads'kyh ekspertiv. – 2015. – Rezhym dostupu: <http://education-ua.org/ua/articles/502-mistse-filosofiji-v-ukrainskij-osviti-mizh-universitetom-ta-litsem>.
10. Jasna I. Chy potriben «rebrejnyng» ukrai'ns'kij filosofii'? / Plami Jasna // Filosofov'ska dumka. – 2015. – №6. – S.24.

Moskalyk G. F., doctor of philosophical sciences, associate Professor, Professor of Department of psychology, pedagogy and philosophy of the Kremenčug national University M. V. Ostrogradsky, head of education Department the executive committee of Kremenčug city council (Ukraine, Kremenčug), 380672712416@yandex.ua

The philosophy of the contemporary challenges of society

The author describes the modern state of philosophy as a field of research and teaching subject in higher education. Attention is focused on the problems of teaching philosophy, on the work at hand. Made an attempt to define the challenges facing contemporary society and scientists – philosophers modelling the future of humankind in the information and communication environment. The research establishes that the formation of innovative education is the most important task of the state. Overcoming challenges for the preservation and enrichment of the creative powers of man, their maximum realization in the living space involves the comprehensive development of intelligence, which appears to be the driving force behind the transition from information society to the knowledge society.

Keywords: challenges for society, information society, modern state philosophies, the development of intelligence.

Москалик Г. Ф., доктор философских наук, доцент, профессор кафедры психологии, педагогики и философии, Кременчугский национальный университет им. М. В. Остроградского, директор Департамента образования исполкома Кременчугского городского совета (Украина, Кременчуг), 380672712416@yandex.ua

Философия современных вызовов общества

Автор описывает современное состояние философии как направление исследований и учебного предмета в высших учебных заведениях. Внимание сосредоточено на проблемах преподавания философии, на ближайших задачах. Сделано попытку определить вызовы, которые стоят перед современным обществом и учеными – философами по моделированию будущей жизни человечества в информационно-коммуникационной среде. Исследователь определяет, что становление инновационного образования является важнейшей государственной задачей. Преодоление вызовов для сохранения и обогащения творческих сил человека, их максимальной реализации в жизненном пространстве предполагает всестороннее развитие интеллекта, который предстает движущей силой перехода от информационного общества к обществу знаний.

Ключевые слова: вызовы общества, информационное общество, современное состояние философии, развитие интеллекта.

***

УДК 1(314/316)+001.9:101:167/168:13

Найдьонов О. Г., кандидат философских наук, доцент, докторант відділу інтернаціоналізації вищої освіти, Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України (Україна, Київ), alexander.naydonov@yahoo.com.ua

ЗНАННЯ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Проведено аналіз і демаркацію буденно-практичного, наукового, квазінаукового, філософського, езотеричного та окультичного типів знань. Інформаційна цивілізація, будучи новим витком розвитку людства, для свого успішного розвитку потребує нових рівнів і типів знань, тому обґрунтовується необхідність залучення до наукової і філософської розробки якомога більшої кількості знань про людину.

Доведено теоретичну неспроможність отождолення езотеричних та окультичних знань. Людина є основним об'єктом езотеричного знання, яке направлено на її моральне та інтелектуальне вдосконалення. Окультичні знання за своєю суттю антидуховні і мають бути заборонені.

Ключові слова: знання, інформаційне суспільство, наука, філософія, езотерика, окультизм.

Знання стає головним національним надбанням в умовах інформаційної цивілізації. З появою цифрової обробки і фіксації інформації в усіх сферах суспільного життя почали відбуватися зміни, наслідки від яких відчуває мабуть кожен. Виробництво сучасних виробів, особливо, космічної техніки і засобів зв'язку є науково насиченим. Вміст знань в них незрівнянно вищий ніж вартість матеріалів з яких вони вироблені. Соціальні управління і структура настільки ускладнилися, що інтелектуальне підсилення самоорганізації суспільства стає неминучим.

У зв'язку з такою корінною переменою ролі і становища знань в процесі становлення сучасного інформаційного суспільства виникає нагальна потреба в їх осмисленні і впорядкованому підході, особливо типологізації. У філософській літературі з цього питання існує багато складних аспектів, які чекають на своє вирішення силами багатьох дослідників різноманітних напрямів. Попри колосальний науковий і дослідницький багаж в царині гносеології чи епістемології, питання типу та суті знання залишається відкритим і недостатньо дослідженим. У своїй статті В. Ф. Калуга вдається до порівняння суто наукових набутоків щодо пізнання та знання, що завжди в тій чи іншій мірі під собою мають підґрунтя дискурсу та визнання, і надбань колективного досвіду поколінь, закарбованих в міфах та легендах, а також суб'єктивного досвіду езотериків, переданого в контексті їх теоретичних викладок [1]. І. М. Луканець досліджував системно-структурну природу знання, де особливу увагу приділяв науковій теорії, її специфічним рисам структуралістичним і структурно-номінативним представленням [2]. Цей вчений досліджував також певні особливості семантичних і лінгвістичних описів знання, де головну увагу звернув на теорії Р. Павльоніса, Н. Хомського і В. Куайна [3].

Спроби філософського з'ясування знання почалися фактично разом з виникненням науки, в античні часи. Г. Д. Малунова досліджувала платонівський концепт знання в його «Апології Сократа» [4]. Позадосвідне походження знання як проблему у філософії Платона та І. Канта досліджувала Г. В. Бокал [5]. Дж. Локк і Р. Декарт теж зробили свій внесок в теорію знання, як про це переконливо свідчить у своїй праці В. І. Гусев [6]. Філософи осмислювали не тільки опосередковане знання розсудку, а й безпосереднє знання – інтуїцію. Ось що

пише В. М. Петрушов про ідеї Й. Г. Гамана, засновника німецького вчення про безпосереднє знання: «Якщо філософи–раціоналісти спиралися на аналітичний розум і роз'єднували те, що об'єднано Богом, то, згідно з Гаманом, будь–яке пізнання і дія повинні виходити з конкретних речей і конкретного особистого зв'язку з речами – віри. Розум вторинний, Природа і Одкровення є істинним джерелом будь–якого знання. Він намагався побачити і відкрити божественне начало у речах і у людських істотах. Німецькі раціоналісти – вольфганці довели до крайнощів зазіхання доказового знання, яке спирається на форми розсудку. Вони далеко відійшли від принципу Паскаля, який вимагав від ученого розуміння того, що повинно бути доведено і чого не слід доводити» [7, с. 107].

Видастий український філософ Г. Сковорода, як переконливо продемонстрував О. П. Гужва, розуміє знання як богопізнання [8]. Така точка зору більш характерна для середньовічної філософії. В класичній філософії онтологія цього поняття вивчалася у неявному вигляді, тобто розглядалися умови виникнення істинного наукового знання, його стани (віра, гадка, думка тощо). Таке співвідношення знання із предметом пізнання призвело, на думку О. Я. Кипоренко, до занурення онтологічного аспекту проблеми знання у логіко–гносеологічний та методологічний аспекти [9]. Співіснування наукового типу знання з іншими типами і видами постало як «механістичне».

О. Я. Кипоренко обґрунтовувала, що культурно–історичне існування наукового знання можливе тільки за умови сумісного існування із іншими типами знань. Вона веде мову про можливість «вимірів буття знання», роль яких відіграють осередки його буття – наука, мистецтво, культура, мова, свідомість, інформація. Наприклад, алхімічне знання мало необхідність своєї буттєвості у виконанні певних моральних, естетичних функцій: виховання добродетельності, розвиток образності мислення, уяви, підвищення духовності. Спів–буття філософського, наукового та мистецького тощо знання не може існувати без виконання цих функцій; саме воно обумовлює поліфункціональність знання у культурі. На основі аналізу творчості, як необхідної умови буття знання, дослідниця визначає наявність у знанні «міри спів–буття» як певної міри свободи, за якою можна визначити репродуктивне, трансформуюче та творче знання [10].

Теза невіддільності наукових знань від цінностей здається стала аксіомою у філософії – в чому велика заслуга одного з дослідників ціннісних потенцій знання М. Г. Марчука [11]. З точки зору І. В. Чорноморденко цінності відіграють велику роль також в позанаукових знаннях [12]. Одним із різновидів в системі позанаукових знань він вбачає ідеологію, стверджуючи, що будь–яка з них є формою знання.

Суттєві зрушення розуміння знання, що спричинені сучасним постнекласичним етапом розвитку природознавства та кібернетично–інформаційних наук, змушують переглянути наше ставлення до людських знань. Новим змістом наповнилася, зокрема, категорія об'єкта пізнання. Це вже не просто річ (тіло), а процес, що відтворює деякі стійкі і в той же час мінливі стани в переліку характеристик. Медико–біологічні, екологічні, біотехнологічні (в першу чергу генетичної інженерії) об'єкти, системи людина–машина (включаючи проблеми

інформатики, «штучного інтелекту») тощо свідчать, що вони є «людиновимірними, оскільки людина включена як складова цих природних комплексів. Тим самим сучасна цивілізація, на думку В. С. Стюпіна переходить «в період особливого типу прогресу, коли гуманістичні орієнтири стають початковими у визначенні стратегій наукового пошуку» [13, с. 18].

Метою дослідження є аналіз і демаркація буденно–практичного, наукового, квазінаукового, філософського, езотеричного та окультного типів знань. Якщо буденно–практичні, наукові та філософські знання досить активно розроблялися і були залучені до філософської рефлексії, то езотеричні знання безпідставно знаходилися за межами раціонального осмислення. Інформаційна цивілізація, будучи новим витком розвитку людства, потребує нового рівня і типу знань, тому обґрунтовується необхідність залучення до інтелектуального і філософського обігу якомога більшої кількості знань про людину.

Буденно–практичне знання. Воно включає в себе здоровий глузд, прикмети, повчання, рецепти, особистий досвід, традиції тощо. Це знання фіксує істину. В силу своєї специфіки буденно–практичне знання не потребує системності і в своєму застосуванні не вимагає попередньої систем доказів. В цьому його особливість. Вчені ще називають ці знання народною наукою або етнонаукою. Як правило, народна наука існує і транслюється в усній формі (в неписьменності ще одна його особливість) від наставника до учня. Прислів'я та приказки, які має фольклор кожної етнічної спільноти, фіксують цей факт. Народна медицина і метеорологія є різновидами народної науки.

Буденно–практичні знання (етнонаука) містять в собі величезну мудрість, проникливість, прозорливість, практичність, передбачуваність, прогнозованість. Етнічні обряди і ритуали є формами соціальної пам'яті та механізмами передачі соціального досвіду. Кожен етнос закріплював здобуті ним за час свого існування найцінніші знання в етнічних обрядах і ритуалах як найбільший скарб для передачі нащадкам, це один з прикладів соціальної генетики.

Зовнішня деформація етносу призводить до зникнення народних наук, які зазвичай не відновлюються, оскільки жорстко пов'язані з усною передачею від старшого покоління до нащадків. Від розвинутої форми народної науки в розпорядженні наступних поколінь у цьому випадку можуть залишитися лише її деякі реліктові сліди. Правий М. Полані, відзначаючи, що мистецтво, яке не практикується протягом життя одного покоління, залишається безповоротно втраченим [14, с. 28]. Подібні втрати, як правило, непоправні.

В основі буденно–практичного знання лежить здоровий глузд – принцип оцінки і систематизації фактів повсякденного досвіду, який забезпечує людині успішну орієнтацію у буденних життєвих ситуаціях. Його можна також назвати інтуїтивною здатністю ухвалювати розумні рішення, які вільні від емоційної упередженості або інтелектуальної витонченості.

Наукове знання. Це – універсальне і доказове знання. Предметом наукового дослідження може стати будь–який фрагмент дійсності з точки зору його сутнісних зв'язків і причинних залежностей, будь–який феномен, будь то діяльність свідомості або ж людська психіка. Наукове знання повинно бути підтверджено експериментами, фактами і аргументами.

Знання, що претендує на статус наукового, має приймати принципову можливість емпіричної перевірки, зауважує В. Л. Чуйко [15]. Процес встановлення істинності наукових тверджень шляхом спостережень і експериментів називається верифікацією, а процес встановлення їх помилковості – фальсифікацією. Твердження і концепції, які в принципі не можуть бути піддані цим процедурам, як правило, не вважаються науковими. Важливою умовою науковості знань є можливість їх вільної критики і обговорення.

Істотною ознакою наукових знань є їх системність. Це сукупність знань, приведених в порядок на підставі певних теоретичних принципів, які і об'єднують окремі знання в цілісну органічну систему. Наукове знання містить такі важливі елементи як проблеми, гіпотези, теорії, наукові парадигми. Наукове знання цінне для суспільства.

Квазінаукові знання. Це область такого знання, в якому в різних пропорціях містяться неправдиві і, можливо, істинні твердження, і які можуть містити твердження переважно сфальсифікованого характеру. Квазінаука це діяльність, що імітує науку, але по суті такою не є. Квазінаукові знання, як правило, розцвітають в умовах жорстко ієрархічної науки, де неможлива критика праць науковців, особливо тих, що наділені адміністративною владою, де жорстко проявлений ідеологічний режим. Квазінаука отримала своє найбільш яскраве вираження в період існування СРСР.

В радянській науці було прийнято розвивати область знань, яка знаходилася в стані взаємного заперечення з аналогічною за назвою світовою наукою. Приклад – мічурінська (лисенківська) біологія, що знаходилася в протистоянні до світової біології, а також радянська теоретична геологія, в якій в післявоєнний період панували дві квазінауки, що змінили одна одну в часі: фіксизм в 40–60–ті роки і антиплитна геологія в 70–80–ті рр. Суть мічурінської біології полягала в запереченні хромосомної теорії спадковості. В статтях і доповідях Т. Д. Лисенко основна частина зазвичай присвячувалася критиці, а його найближчий соратник, І. І. Презент, публікував роботи виключно негативного змісту з назвами типу «Про псевдонаукові теорії в генетиці». Будучи дзеркальним відображенням класичної генетики, негативна частина мічурінської біології зрозуміла, логічна і осмислена. Але її позитивна частина виглядає іншою. Вона складається з розрізаних висловлювань Т. Д. Лисенко з різних питань біології, в основному, що містилися в його книзі «Агробіологія», а також з доданих до них в різний час концепцій інших довільно вибраних вчених. Ніякої зв'язаної, єдиної теорії в протигагу класичній, а потім і молекулярній генетиці, мічурінці не мали.

Радянська наука була ієрархічно організованою. Керівник кожного наукового підрозділу по визначенню вважався найбільш видатним вченим у відповідній галузі науки. У дійсності, він таким, як правило, не був. Виникала суперечність між його фактичною і уявною ролями. В радянські часи навіть прості вчені повинні були бути партійцями, не кажучи про керівників підрозділів освіти і науки. Вони, а особливо партійні і державні керівники займалися більше, як правило, просуванням партійних ідей в науці ніж втіленням досягнень науки в життєдіяльності суспільства. Це породжувало імітацію науки, виконання дій для того, щоб створити враження, що керівники дійсно є великими вченими у традиційному

сенсі цього слова. Наукова імітація, яка увійшла в правило, не дозволяла керівникам наукових співтовариств визнавати чиєсь, крім своїх, наукові досягнення, оскільки таке визнання могло похитнути їх становище. Це робило неможливим внутрішній розвиток даної науки, а в розвиненому вигляді – прийняття наукових досягнень з-за кордону. Це один із шляхів формування квазінаукових знань.

Розглянута вище властивість зближує квазінаукове знання з політичними ідеологіями. Серед різноманітних людських вчень виділяється кілька основних їх типів. Наукові теорії прагнуть до найбільшої об'єктивності і відповідають людській потребі в раціональному. Релігійні вчення реалізують ірраціональні, етичні, вищі початки нашої свідомості. Нарешті, в ідеологічних повчаннях оформляються протилежні, нижчі начала – інтереси і домагання якихось індивідів і соціальних груп. Ідеології – це егоїстичні бажання, викладені в псевдорелігійних (середньовічна доктрина про божественне право королів) або псевдонаукових (расова теорія націонал-соціалістів) формах. На відміну від релігії і науки, що мають загальнолюдський характер, ідеології зазвичай поділяють людей на групи. Ось наприклад: ідеологія комуністична – система ідей, що виражають інтереси самого «передового» класу сучасності – робітничого класу, і його «авангарду» – Комуністичної партії. «Отже, ідеологія – це інтелектуальне знаряддя, за допомогою якого соціальна група захоплює або утримує свої привілеї в суспільстві, – вважає В. А. Леглер. – Ті ж функції має і квазінаука в ієрархічному науковому співтоваристві – вона служить для захоплення або утримання влади в співтоваристві якою-небудь групою вчених» [16, с. 81].

Філософські знання. Вони мають свої особливості. Як зазначає М. М. Брюховецький: «До філософії відносяться не тільки раціональні знання та знання, отримані раціональним шляхом» [17, с. 137]. Воно також є порубіжним між різними типами знань. Порубіжжя проявляється в тім, що філософськими поняттями є категорії – способи рубрикації світу відповідно людського буття, «структури мови» або «домівки людського буття» (М. Гайдеггер). Філософія за традицією, що започаткована Аристотелем, в першу чергу, розуміється як метафізика, тобто як система знань про надчуттєві, недоступні досвіді принципи і начала буття (існування світу). Метафізика – це наука про речі, спосіб з'ясування світоглядних питань (сенса життя, істина, надприродне, основне питання філософії тощо), які не піддаються осягненню за допомогою експерименту та методів конкретних наук. Філософські (метафізичні) знання доступні тільки для людей з розвиненим абстрактним і системним мисленням (мається на увазі їх глибинне осягнення і розуміння) оскільки пов'язані з «тонкоорганізованою матерією». Заслугує на увагу в контексті піднятої теми також підхід А. П. Андреус [18], яка розглядала питання про специфіку філософського знання, про співвідношення філософії, мистики, езотерики і науки.

Езотеричні знання. Є такі галузі знань, які взагалі випадали в нас із поля наукового розгляду й «офіційної» соціальної практики не дивлячись на їхній величезний вплив на духовність суспільного життя. Це езотеричні (закрыті, «таємні») галузі знань пов'язані з підсвідомістю людей, «логікою серця». Вони по-справжньому доступні лише для людей інсайту (осаяння). Увага громадськості до

них зростає в епоху демократичних перетворень, і зростає не випадково. Слова «мракобісся», «неосвіченість», «помилкова думка» та інші ярлики, які використовувались ще недавно в атеїстичній державі для «боротьби» з езотерикою, вже не можуть нас задовольнити, оскільки йдеться про величезний (досі таємний для нас) життєздатний і важливий для існування особистості та цивілізації світ.

У наших енциклопедіях і довідниках подано наступні визначення езотеричних знань: це таємні, приховані знання, призначені лише для посвячених (від грец. *ἐσωτερικός* – внутрішній). Є антиподом екзотеричних знань (наук), тобто відкритих для всіх, які не є таємницею (від грец. *ἐξωτερικός* – зовнішній). Інакше кажучи, езотеричні знання (науки) – це невизнані офіційно (некультивовані) науки, а екзотеричні – соціальні, що спираються на раціональні знання й постулати, на основі яких виробляються нові знання, що підлягають перевірці експериментом. Езотеричні знання не визнаються офіційними, адже вони засновані на «стародавніх вченнях», «Першокнигах людства» (чим давніше вчення, тим воно «значніше»), тобто це ірраціональні знання.

Сучасна наука є єдиною формою наукових знань, однак необхідно встановити більш тісний зв'язок між науково-емпіричною та іншими формами й системами знань, а також підходами до знань із метою їх взаємозбагачення та отримання нових результатів. Важливо також встановити конструктивний міжкультурний діалог, що сприяє пошукові шляхів, які дали б можливість покращити відносини сучасної науки з величезним надбанням людства в галузі знань, які досі залишаються для нас закритими.

В Американській і Британській енциклопедіях, окрім «таємного» характеру езотерики, вказується ще на один дуже важливий момент: це знання неправомірні (не пояснені) з точки зору рівня розвитку цивілізації, у якій вони з'явилися. Вони «надлишкові», «надмірні» стосовно реальних потреб життя соціуму. До цього можна додати, що езотеричні знання не пояснені причинно-наслідково (ніби «впали з неба», звідкись принесені в готовому вигляді, ніби подані у вигляді кінцевих вирішальних алгоритмів: бери й застосовуй). Що ж стосується змісту філософських істин й узагальнень, то вони іноді призводять до дивування «неймовірною» глибиною, до якої ми лише тепер ледве доходимо.

Що ж цінного в езотеризмі? «При всій критичності нашого ставлення до езотеризму, – пишуть Ю. М. Канигін та В. І. Кушерець, – в ньому все-таки є цінні зерна: людина «потрійна»: фізичне тіло (носії душі), душа (тонкоматеріальне тіло – носій духу), дух («божественна» частинка в душі родини)» [19, с. 107]. По суті, такий погляд на людину (і на народ як соборну особистість) заперечувався не тільки марксистською, але й західною (екзотеричною) наукою. А ті вчені, які такий підхід стверджували (К. Юнг, В. Вернадський та інші), неминуче вступали у сферу езотерії, а зараз їх називають «великими містиками». Головна наукова цінність езотеризму – у розкритті внутрішнього духовного світу людини (й етносу), душі як вмістилища духу.

Навіть переважно раціоналістичні країни, такі, наприклад, як США, які приділяють особливу увагу вивченню та використанню екзотеричних знань, з їхніми інтелектуально-технічними досягненнями, і

претензіями на світове лідерство, вловлюють небезпеку, яка насувається, для розвитку людства від нестримних процесів дегуманізації, космополітизації, глобалізму, що пов'яне з «чистою» екзотерикою. Вже не доводиться говорити про Європу з її міжнародними центрами сприяння процесам демократичного розвитку, з більш глибоким духовним корінням, усвідомленням наслідків світових катастроф від світових війн, які тут народились. Переважно такими самими цінностями керуються і слов'янські держави, з їхніми різноманітними, іноді протилежними інтересами. Подібні знання, на думку І. В. Чорноморденко [20] виконують важливі культуро-творчі функції.

Езотеризм – антропологічний (на відміну від техноцентричної екзотеричної науки). Він завжди головну увагу звертає на внутрішній світ людини (душу). Душа вміщує інтелект, емоції, волю, пам'ять, менталітет, підсвідомість людини й народу.

Радянська філософія й антропологія начисто виключили душу людини (тобто її зміст, внутрішній світ) із дослідження, аналізу. У «Філософському словнику» (К.: Наукова думка, 1986) прямо сказано, що категорію душі марксистсько-ленінська філософія не розглядає, адже «душі немає». Етнологія (наука про народи, включаючи їхню культуру, свідомість, підсвідомість, історичну пам'ять тощо) також у нас, по суті, була відсутня. Була лиш етнографія (вивчались зовнішні риси та властивості народів).

Звідси – наші так звані гуманітарні науки, по суті, не гуманітарні; вони вихолощені за допомогою класового підходу; в них немає людини (її суті, внутрішнього світу). Езотерія при її віднесеності до наукового потенціалу виправляє ці положення, робить нашу науку антропоцентричною. Але, звичайно, вона (езотерія) вимагає спеціальних процедур вибирання.

Отже, своєрідність статусу езотеричних знань в інтелектуальному, світоглядному й духовному потенціалі суспільства обумовлена акцентуванням їх на використанні переважно позараціональних пізнавальних засобів й осягненні духовної складової, перш за все окремої людини, а також поширенням духовного простору на сфери, недоступні, принаймні, у даний час, для засобів наукового пізнання.

Необхідно вжити особливих заходів з метою збереження та розвитку цього крихкого та різноманітного всесвітнього надбання в умовах глобалізації та переваги єдиного уявлення про довоколишній світ, який будеться на наукових знаннях. Встановлення тіснішого зв'язку між наукою та іншими системами знань, особливо Біблією, можна очікувати, надасть важливі переваги обом сторонам.

Зокрема, з біблійних позицій зовсім по-іншому проявляється співвідношення істини й хиб, теорії та практики, знання й віри, наукової та масової свідомості. Знання постали як результат процесу пізнання, перевірений суспільно-історичною практикою, зафіксований у культурі у вигляді уявлень, понять, суджень і теорій. Однак обсяг цієї практики та сфери її функціональності можуть дуже варіювати та вступати між собою в складне співвідношення залежно від багатьох соціальних та історичних факторів. Це означає, що зі сфери знань не можна виключити й таких форм свідомості, як міфологія та релігія, які іноді вважаються сховищем марновіств і забобонів.

Окультизм. В Парижі в 1960 році Жаком Берже і Луї Повелем було написано книгу «Ранок магів». Ця книга пройшла найголовніше випробування – випробування часом. В ній було розкрито окультизм бік німецького фашизму. В книзі автори, зокрема, стверджували, начебто «магічний дух фашизму озброївся всіма важелями матеріального світу. Ленін переконував, що Радянська влада плюс електрифікація всієї країни є соціалізм. Нацизм у своєму роді – це магія плюс танкові дивізії» [21, с. 64]. Підкріплюється дана теза наступними фактами. Фашизм галасливо і відкрито оголосив себе ворогом інтелектуалізму. Нацисти демонстративно палили книги. Це була нечувана в сучасній Європі ритуальна процедура насильства над вільною науковою думкою людства. Нацисти поставили найвидатніших німецьких учених у ряди своїх ворогів. Це знає кожний. Куди менш відомі космогонії, в ім'я яких нацизм відкинув офіційну західну науку. І ще менш відома або зовсім невідома антирелігійна (вже з практики нацизму знаємо, що це антилюдська) концепція, на яку опирався нацизм, вірніше – деякі його вожді.

Подальші дослідження поглибили розуміння особливостей і значення окультизмних знань у фашистській Німеччині. Вже загальновізнано, що Аненербе (повна назва – «Німецьке товариство з вивчення давньої германської історії та спадщини предків») – організація, що існувала в Німеччині в 1935–1945 роках, і була створена з метою окультистсько-ідеологічного забезпечення функціонування державного апарату Третього рейху. Аненербе була окультистним «спецназом» нацистської Німеччини, її окультистно зорієнтованим підрозділом, який мав і багато «земних» цілей. Серед експедицій, наприклад, в Україну німців цікавили не лише мінерали, а й магічні предмети з музеїв та давні кургани, тим більше, що східні готи мешкали на території України. Експедиції Аненербе окультистного характеру направлялися також в Карелію, Ельбрус, територію колишнього СРСР та в багато інших країн.

Окультистний Аненербе шукав святих Граалей у Франції, відроджував містичні можливості, які мали древні раси колись, в зв'язку з чим проводились експедиції навіть у Тибет. До речі, і радянські експедиції теж туди відряджалися, зокрема, під керівництвом М. Періха. Але щоб зрозуміти цю ситуацію слід додати, наприклад, що англійці під час війни теж проводили магічні (переважно з арсеналу «білої» магії) ритуали, які не повинні були дозволити провести німцям вторгнення в Британію. І у випадку СРСР до Сталіна з Ленінграда привезли особисту відьму Н. Львову, спогади про яку залишила також А. Ахматова [22]. Тобто окультистна складова була присутня у фашистській Німеччині і комуністичному СРСР.

Яке ж визначення дають окультизму українські словники? Окультизм (від лат. *occultus* – таємний, потайний, схований) – вчення, що визнає існування надприродних (окультизмних) сил і можливість спілкування з ними за допомогою ритуалів «чорної» магії. У філософському словнику [23] наведено таке визначення магії: магія (лат. *magia*) – чаклунство, чарівництво, обряди, покликани надприродним шляхом впливати на світ.

«Чорна» магія – це вчення й культури (чорні меси), спрямовані на опанування «прихованими стихіями природи й людини», розкриття таємниць (сатаністських, демонічних сил) людської природи для того, щоб піднятися над звичайними («божескими») людьми. Ціль

окультизму – пошук і формування надлюдності (яскравий приклад гітлерівський оберменш). Використовуючи знання з бестіарії, шукаючи окультистні (таємні, чорні) сили, представники окультизму, за влучним висловом М. Бердяєва, самі стають їхніми заручниками.

Наприклад, сьогодні, малюючи психологічний портрет терориста, ми кажемо, що біс вселився в людину, згадуючи роман «Біси» Федора Достоєвського, у якому письменник через образ Нечаєва показав осатанілих революціонерів; то це означає, що ми маємо справу з формулою, коли через механізм дифузії ці бісівські ідеї проникають у певні голови, а через них у певні культури. Шляхи проникнення таких ідей відомі – навіювання, гіпноз, сугестія (вплив спрямований на підсвідомість і діє на психіку людини поза рамками її раціонального мислення), зомбування відточеною пропагандою певних цінностей тощо. Під таке навіювання потрапляють перш за все молоді люди, які не вмють самостійно мислити, системно усвідомлювати довколишній світ і людське буття.

Окультистні знання заборонені Святим Письмом усіх релігій Одкровення, тому що наносять непоправну шкоду душевному здоров'ю людини, позбавляють її духовності.

Таким чином, якщо езотерична сфера потребує аналітичного підходу для того, щоб використовувати її інтелектуальні досягнення (а вони величезні), то це не стосується окультизму (останній, через свою нелюдськість, потребує заборони).

Проведений аналіз дозволяє побачити, що приріст знань та успішність створення інформаційного суспільства залежить від дослідження, в першу чергу, людини, яка має стати універсумом науки. Людина є основним предметом езотеричного знання, яке направлено на її моральне та інтелектуальне вдосконалення. Головна наукова цінність езотеризму – у розкритті внутрішнього духовного світу людини (й етносу), душі як вмістилища духу. Потрібно нарешті перестати ототожнювати езотеричні та окультистні знання. Останні в силу своєї антидуховності мають бути забороненими.

Запропонована типологія знання на основі корисності (шкідливості) для людини й інформаційного суспільства має, скоріше, через свою складність постановочну суть. Тут потрібні зусилля багатьох дослідників з різних галузей науки. Тому подальший напрям полягає в дослідженні усього пласта езотеричних знань для кращого розуміння людини і живого взагалі, оскільки наука і саме життя в інформаційному суспільстві стають людиномірними.

Список використаних джерел

1. Калуга В. Ф. Знання як результат активності людини, особливості його набуття і верифікації / Гуманітарні студії: збірник наукових праць / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2014. – Вип.23. – С.27–36.
2. Луканець І. М. Системно-структурна природа знання // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2005. – С.93–100. – (Філософія. Політологія; Вип.73/75).
3. Луканець І. М. Проблема знання в семантиці природної мови та лінгвістиці // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2005. – С.75–82. – (Філософія. Політологія; Вип.70/72).
4. Малунова Г. Д. Концепт ЗНАННЯ в «Апології Сократа» Платона: *verba sciendi* з сенсуальним етимологічним // Мовні і концептуальні картини світу: наукове видання: [збірник] / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Б-ка Ін-ту філології. – Київ, 2015. – Вип.51. – С.310–318.

5. Бокал Г. В. Позадосвідність знання як проблема у філософії Платона та І. Канта // *Людина–Світ–Культура: актуальні проблеми філософських, політологічних і релігієзнавчих досліджень*: (до 170-річчя філос. ф-ту Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка): матеріали Міжнар. наук. конф. (20–21 квіт. 2004 р., Київ) / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Філо. ф-т; [редкол.: А. С. Конверський, В. А. Бугров, І. С. Добронравова, Л. В. Губерський, Ф. М. Кирилюк та ін.; відп. за вип. Бугров В. А.]. – Київ: КНУТШ, 2004. – С.24.
6. Гусев В. І. Локк і Декарт: порівняльний аналіз теорії знання // *Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія»* / Національний університет «Києво-Могилянська академія». – Київ, 2013. – Т.141: Філософія та релігієзнавство. – С.38–44.
7. Петрушов В. М. Й. Г. Гаман як засновник німецького вчення про безпосереднє знання // *Гуманітарні студії: збірник наукових праць* / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2013. – Вип.19. – С.107–108.
8. Гужва О. П. Скворода: знання як богопізнання // *Вісник Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди: наукове видання / Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди*. – Харків, 2013. – С.99–111. – (Філософія; вип.41, (ч.1)).
9. Кипоренко О. Я. Усвідомлення буття знання в класичній філософії // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка / Київський національний університет імені Тараса Шевченка*. – Київ, 2002. – С.68–69. – (Філософія. Політологія; Вип.42/45).
10. Кипоренко О. Я. Філософський аналіз спів-буття наукового та ненаукового знання: Дис. ... канд. філол. наук: 09.00.02 – діалектика та методологія філософ. наук / Кипоренко О. Я.; КНУТШ. – Київ, 2006.
11. Марчук М. Г. Ціннісні потенції знання / М. Г. Марчук; МОНУ. Чернів. нац. ун-тет ім. Ю. Федьковича. – Чернівці: Рута, 2001. – 319 с.
12. Чорноморденко І. В. Позанаукові знання: ідеологія як форма знання // *Філософські проблеми гуманітарних наук: наукове видання* / Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – Київ, 2012. – №21. – С.54–57.
13. Степин В. С. Научное познание и ценности техногенной цивилизации // В. С. Степин. – *Вопросы философии*. – 1989. – №10. – С.3–18.
14. Полани М. Личностное знание / М. Полани. – Москва: Прогресс, 1985. – 344 с.
15. Чуйко В. Л. Когнітивний зміст відношення «знання–незнання» // *Вісник Житомирського державного технологічного університету: науковий журнал / Житомирський державний технологічний університет*. – Житомир, 2007. – С.3–14. – (Філософські науки; Вип.2).
16. Леглер В. А. Идеология и квазинаука / В. А. Леглер // *Философские исследования*. – 1993. – №3. – С.68–82.
17. Брюховецкий М. М. Філософське і наукове знання: проблема співвідношення // *Актуальні проблеми духовності: збірка наукових праць / Мін. осв. і науки молоді та спорту України; Криворізький держ. пед. ун-т. – Кривий Ріг, 2011. – Вип.12. – С.131–137.*
18. Андреус А. П. Філософія та антифілософія (роздуми про філософську езотерику) // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка / Київський національний університет імені Тараса Шевченка*. – Київ, 2000. – С.17–19. – (Філософія. Політологія; Вип.31).
19. Канигін Ю. Біблія і сучасна наука / Канигін Ю., Кушеречь В. – К.: Знання України, 2008. – 227 с.
20. Чорноморденко І. В. Позанаукові знання та їх культуротворчі функції: Дис. ... доктора філософських наук. Спец. 09.00.02 – діалектика і методологія пізнання / Чорноморденко І. В.; Київськ. націон. ун-т будівництва і архітектури. – Київ, 2007.
21. Повель Л. Утро магов/ Луи Повель, Жак Бержье. Пер. с фран. – К.: «София», Ltd. 1994. – 480 с.
22. Первушин А. Окультиные войны НКВД и СС / Антон Иванович Первушин. – М.: Эксмо; М.: Яуза, 2003. – 389 с.
23. *Философский энциклопедический словарь*. – М.: Советская энциклопедия, 1983. – 840 с.
2. Lukanecj I. M. Systemno–strukturna pryroda znannja // *Visnyk Kyjivsjkogho nacionalnogho universytetu imeni Tarasa Shevchenka / Kyjivsjkyj nacionalnyj universytet imeni Tarasa Shevchenka*. – Kyjiv, 2005. – S.93–100. – (Filosofija. Politologhija; Vyp.73/75).
3. Lukanecj I. M. Problema znannja v semantyci pryrodnoji movy ta lindhvistyky // *Visnyk Kyjivsjkogho nacionalnogho universytetu imeni Tarasa Shevchenka / Kyjivsjkyj nacionalnyj universytet imeni Tarasa Shevchenka*. – Kyjiv, 2005. – S.75–82. – (Filosofija. Politologhija; Vyp.70/72).
4. Malunova Gh. D. Koncept ZNANNJa v «Apologhiji Sokrata» Platona: verba sciendi z sensualnym etymonom // *Movni i konceptualjni kartyny svitu: naukove vydannja: [zbrinyk] / Kyjiv. nac. un–t im. T. Shevchenka, B–ka In–tu filologhiji*. – Kyjiv, 2015. – Vyp.51. – S.310–318.
5. Bokal Gh. V. Pozadosvidnistj znannja jak problema u filosofiji Platona ta I. Kanta // *Ljudyna–Svit–Kuljtura: aktualjni problemy filosofsjkykh, politologhichnykh i relighijeznavchykh doslidzhenj*: (do 170–richchja filios. f–tu Kyjiv. nac. un–tu im. T. Shevchenka); materialy Mizhnar. nauk. konf. (20–21 kvit. 2004 r., Kyjiv) / Kyjiv. nac. un–t im. T. Shevchenka, Filios. f–t; [redkol.: A. Je. Konversyjkyj, V. A. Bughrov, I. S. Dobronravova, L. V. Ghubersjkyj, F. M. Kyrlyjuk ta in.; vidp. za vyp. Bughrov V. A.]. – Kyjiv: KNTSh, 2004. – S.24.
6. Ghusev V. I. Loka i Dekart: porivnjalnyj analiz teoriji znannja // *Naukovi zapysky Nacionalnogho universytetu «Kyjevo–Moghyljansjka akademija» / Nacionalnyj universytet «Kyjevo–Moghyljansjka akademija»*. – Kyjiv, 2013. – T.141: Filosofija ta relighijeznavstvo. – S.38–44.
7. Petrusov V. M. J. Gh. Ghaman jak zasnovnyk nimeckogho vchenja pro bezposerednje znannja // *Ghumanitarni studiji: zbrinyk naukovykh pracj / Kyjiv. nac. un–t im. Tarasa Shevchenka*. – Kyjiv, 2013. – Vyp.19. – S.107–108.
8. Ghuzhva O. P. Skovoroda: znannja jak boghopiznannja // *Visnyk Kharkivsjkogho nacionalnogho pedaghoghichnogho universytetu im. Gh. S. Skovorody: naukove vydannja / Kharkivsjkyj nacionalnyj pedaghoghichnyj universytet im. Gh. S. Skovorody*. – Kharkiv, 2013. – S.99–111. – (Filosofija; vyp.41, (ch.1)).
9. Kyporenko O. Ja. Usvidomlennja butlja znannja v klasychnij filosofiji // *Visnyk Kyjivsjkogho nacionalnogho universytetu imeni Tarasa Shevchenka / Kyjivsjkyj nacionalnyj universytet imeni Tarasa Shevchenka*. – Kyjiv, 2002. – S.68–69. – (Filosofija. Politologhija; Vyp.42/45).
10. Kyporenko O. Ja. Filosofsjkyj analiz spiv–butlja naukovogho ta nenaukovogho znannja: Dys. ... kand. filios. nauk: 09.00.02 – dialektyka ta metodologhija filosof. nauk / Kyporenko O. Ja.; KNTSh. – Kyjiv, 2006.
11. Marchuk M. Gh. Cinnisni potenciji znannja / M. Gh. Marchuk; MONU. Cherniv. nac. un–tet im. Ju.Fedjkovycha. – Chernivci: Ruta, 2001. – 319 s.
12. Chornomordenko I. V. Pozanaukovi znannja: ideologhija jak forma znannja // *Filosofsjki problemy ghumanitarnykh nauk: naukove vydannja / Kyjiv. nac. un–t imeni Tarasa Shevchenka*. – Kyjiv, 2012. – №21. – S.54–57.
13. Stepin V. S. Nauchnoe poznanie i cennosti tehnogennoj civilizacii // V. S. Stepin. – *Voprosy filosofii*. – 1989. – №10. – S.3–18.
14. Polani M. Lichnostnoe znanie / M. Polani. – Moskva: Progress, 1985. – 344 s.
15. Chujko V. L. Koghnytvnyj zmist vidnoshennja «znannja–neznannja» // *Visnyk Zhytomyrskogho derzhavnogho tekhnologhichnogho universytetu: naukovyj zhurnal / Zhytomyrsjkyj derzhavnij tekhnologhichnyj universytet*. – Zhytomyr, 2007. – S.3–14. – (Filosofsjki nauky; Vyp.2).
16. Legler V. A. Ideologija i kvazinauka / V. A. Legler // *Filosofskie issledovanija*. – 1993. – №3. – S.68–82.
17. Brjukhovecjkij M. M. Filosofsjke i naukove znannja: problema spivvidnoshennja // *Aktualjni problemy dukhovnosti: zbirka naukovykh pracj / Min. osv. i nauky molodi ta sportu Ukrainy; Kryvorizjkyj derzh. ped. un–t. – Kryvyj Righ, 2011. – Vyp.12. – S.131–137.*
18. Andreus A. P. Filosofija ta antyfilosofija (rozдумы pro filosofsjku ezoteryku) // *Visnyk Kyjivsjkogho nacionalnogho universytetu imeni Tarasa Shevchenka / Kyjivsjkyj nacionalnyj universytet imeni Tarasa Shevchenka*. – Kyjiv, 2000. – S.17–19. – (Filosofija. Politologhija; Vyp.31).
19. Kanyghin Ju. Biblija i suchasna nauka / Kanyghin Ju., Kusherecj V. – K.: Znannja Ukrainy, 2008. – 227 s.
20. Chornomordenko I. V. Pozanaukovi znannja ta jikh kulturotvorchi funkciji: Dys. ... doktora filosofsjkykh nauk. Spec. 09.00.02 – dialektyka i metodologhija piznannja / Chornomordenko I. V.; Kyjivsjk. naciion. un–t budivnyctva i arkhitektury. – Kyjiv, 2007.
21. Povel L. Utro magov/ Lui Povel, Zhak Berzh'e. Per. s fran. – K.: «Sofija», Ltd. 1994. – 480 s.
22. Povel L. Utro magov/ Lui Povel, Zhak Berzh'e. Per. s fran. – K.: «Sofija», Ltd. 1994. – 480 s.

References

1. Kalugha V. F. Znannja jak rezuljtat aktyvnosti ljudyny, osoblyvosti jogho nabuttja i veryfikaciji / *Ghumanitarni studiji: zbrinyk naukovykh pracj / Kyjiv. nac. un–t im. Tarasa Shevchenka*. – Kyjiv, 2014. – Vyp.23. – S.27–36.

22. Pervushin A. Okkul'tnye vojny NKVD i SS / Anton Ivanovich Pervushin. – М.: Jeksmo; М.: Jauza, 2003. – 389 s.

23. Filososfij jenciklopedicheskij slovar'. – М.: Sovetskaja jenciklopedija, 1983. – 840 s.

Naydonov A. G., associate Professor, doctoral candidate of the internationalization Department of higher education, Higher Education Institute of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (Ukraine, Kyiv), alexander.naydonov@yahoo.com.ua

Knowledge in the information society

The purpose of this research are the analysis and the demarcation of ordinary and practical, scientific, quasiscientific, philosophical, esoteric and occult types of knowledge. Information civilization, being a new round of development of humanity, requires new levels and types of knowledge for its successful development, and therefore substantiates the need to attract to the intellectual and philosophical appeal of an increasing number of knowledge about the person.

It proved the theoretical inconsistency identification esoteric and occult knowledge. Man is the main object of the unification of esoteric knowledge, which is aimed at moral and intellectual improvement. Occult knowledge is inherently anti-religious, and should be banned.

Keywords: knowledge, information society, science, philosophy, spirituality, occultism.

Найденев А. Г., кандидат философских наук, доцент, докторант отдела интернационализации высшего образования, Институт высшего образования Национальной академии педагогических наук Украины (Украина, Киев), alexander.naydonov@yahoo.com.ua

Знання в умовах інформаційного суспільства

Проведен аналіз і демаркації обыденно-практичного, наукового, квазінаукового, філософського, езотеричного та окультистичного типів знань. Інформаційна цивілізація, будучи новим витком розвитку людства, для свого успішного розвитку потребує нових рівнів і типів знань, тому обґрунтовується необхідність привертання до наукової та філософської розробки як можна більшого кількості знань про людину.

Доказана теоретична несостійливість отождествлення езотеричних та окультистичних знань. Людина є основним об'єктом езотеричного знання, котре направлено на його моральне та інтелектуальне удосконалення. Окультистичні знання по своїй суті антидуховні та повинні бути заборонені.

Ключевые слова: знання, інформаційне суспільство, наука, філософія, езотерика, окультизм.

* * *

УДК (111.125+165.42):(340.134+340.132.6)

Палий О. Н.,
кандидат юридических наук, доцент, Національний
університет «Одеська юридическа академія»
(Україна, Одеса), ksushapaliy@mail.ru

ВОЗМОЖНОСТЬ И ДЕЙСТВИТЕЛЬНОСТЬ В ПРАВОТВОРЧЕСТВЕ И ПРАВОПРИМЕНЕНИИ

Поскольку любая наука применяет философские категории в качестве моментов своей содержательной логики, постольку применение категорий возможности и действительности играет большую роль в осознании правовых проблем. В статье осуществлено исследование различных аспектов соотношения возможности и действительности для усовершенствования правотворческой и правоприменительной деятельности. Использован диалектический метод, поскольку он применим к осмыслению единства онтологического, гносеологического и прагматологического аспектов освоения мира правовых отношений; единства исторического и логического, осуществимости и осуществленности, субъективного и объективного в правотворческой и правоприменительной деятельности.

Ключевые слова: действительность, возможность, правовая возможность, правовая действительность, диспозиционность, действительный человек.

(стаття друкується мовою оригіналу)

Актуальность темы обусловлена непреходящей актуальностью двух проблем, стоящих перед человечеством и постоянно решаемых им. Одна из них – философская и касается современного понимания категорий возможности и действительности, а другая –

юридическая, связанная с теоретическим и практическим осмыслением права.

Первая проблема широко обсуждается современными философами (Ж. Бодрийяр, С. Б. Крымский, С. С. Гусев), которые обращают внимание на то, что на поведение современного человека оказывают влияние не только жизненные обстоятельства и социальные нормы, но и тот внутренний мир человека, в котором присутствуют его идеалы, мечты, планы, его представления о возможном будущем. Таким образом, наблюдается все более возрастающее внимание к категории возможности. Вторая проблема не менее актуальна и обсуждается не только юристами, но и всем обществом: эта проблема постоянно побуждает к поискам ответов на целый ряд вопросов. Например, почему возможности, которые наиболее близки к осуществлению, не воплощаются в действительность? Почему так низка результативность отдельных действующих норм? И очень интересный вопрос: почему некоторые нормы активизируют такие возможности, которые не были предусмотрены законодателем?

Тема данной работы предполагает синтез этих двух актуальных проблем, поскольку целью исследования является анализ значимости различных аспектов соотношения возможности и действительности для усовершенствования правотворческой и правоприменительной деятельности.

На основании изучения формирования и развития категорий возможности и действительности в истории философии и в философии права установлено, что наиболее изученные аспекты понимания категорий возможности и действительности в философии и в философии права связаны преимущественно с онтологией и гносеологией, а наименее изученными оказались те аспекты, которые относятся к прагматологии. А между тем именно вопросы практической деятельности человека требуют глубокого анализа, опирающегося на единство этих трех уровней (подсистем) современной философии.

В современной философской литературе, исходящей из гегелевской традиции, признаётся двоякое определение действительности – в абстрактном и в конкретном смысле. Действительность в абстрактном смысле, – это объективная реальность, мир в целом, который включает в себя и необходимое, и случайное. Действительность в конкретном смысле – это разумно осуществленная, разумно организованная возможность. Под словом «разумно» в данном случае подразумевается – эффективно, в совершенстве, в полном согласии с сущностью осуществляемого.

Различие данных определений не означает того, что мир состоит из нескольких не связанных между собой действительностей. Это различие говорит лишь о том, что в каждый данный момент времени объективная действительность в виде своих бесчисленных модусов имеет разные формы и уровни проявленности и осуществленности. Одни предметы действительности полностью «входят», «вписываются» в нее, а другие на определенном отрезке времени принадлежат ей лишь формально. Это объясняется тем, что не только при зарождении, но и в ходе своего развития тот или иной предмет, хотя он уже и обладает актуально наличным существованием, обладает тем не менее, возможностью дальнейшего совершенствования. Действительным он становится тогда, когда по образу жизнедеятельности, функционирования оказывается не